

REKA MURA DOBIVA NARAVNO PODOBO

// Anja Čigan in Aleksander Koren

Rečna struga pri Petanjcih
po izvedbi renaturacije.
foto: arhiv ZRSVN

Reka Mura – divja, mogočna in pestra reka, ki je stoletja oblikovala pokrajino in življenje ljudi ob njej. A tudi omejena, izravnaná, ukročena reka, ki se le grenko spominja svoje pretekle veličastnosti. V zadnjih letih pa Mura le dobiva novo oz. lahko rečemo tudi staro podobo.

Izguba biodiverzitete, izginjanje življenjskih prostorov, poglobljanje struge reke in zniževanje podtalnice so tako med glavnimi vzroki, zaradi katerih je bilo nujno ukrepati in ponovno oživiti reko Muro.

MURA - BIODIVERZITETNI BISER

Reke so žive, tako je živa tudi Mura. Kdor jo pozna, ve, da je na bolj ohranjenih odsekih zanjo značilna razgibana, vijugasta struga s prodišči, prodnatimi in strmimi brežinami, stranskimi rokavi in mrtvicami. Življenjski prostori so tukaj dinamični. Tam, kjer reka najde novo pot, nastajajo stranski rokavi in nato mrtvice. Voda na zunanjih delih zavojev jemlje brežino, na notranjih delih pa odlaga prod. Vsi življenjski prostori so med seboj tesno povezani in odvisni od Mure. Pri tem seveda ne smemo pozabiti na kulturno krajino z ljudmi v zaledju poplavne ravnice Mure. Zato je Mura eno izmed naravovarstveno najpomembnejših območij Slovenije.

Njena izjemna biotska raznovrstnost sloni na naravnih in dinamičnih rečnih procesih. Tako v tem edinstvenem rečnem ekosistemu s številnimi življenjskimi prostori najdemo več kot 45 vrst rib, 30 vrst sesalcev, 15 vrst dvoživk, 10 vrst plazilcev, 50 vrst kačjih pastirjev, 1200 vrst hroščev, 95 vrst polžev, 1200 vrst metuljev in 200 vrst ptic. Murski svet pa ne zbujá pozornosti le v slovenskem merilu, temveč tudi v evropskem in svetovnem. Prosto tekoči deli Mure, Drave in Donave namreč skupaj tvorijo izjemen 700 km dolg rečni koridor. Območje je UNESCO razglasil tudi za 5-državno biosferno območje Mura-Drava-Donava.

POSEGI V REKO

Ne glede na dejstvo, da je pomen reke Mure širše prepoznan, se ta še vedno spopada z marsikatero grožnjo. Zaradi različnih človekovih posegov predvsem v zadnjih 100 letih, npr. utrjevanja rečne brežine in reguliranja struge, je le-ta izgubila zmožnost za naravne rečne procese. Tako se je spremenila tudi podoba poplavne ravnice ob Muri. V Sloveniji je ta bolj ohranjena le na mejnem odseku s Hrvaško.

Zaradi zmanjšane bočne erozije je okrnjeno nastajanje novih življenjskih prostorov, kot so stranski rokavi in mrtvice. Obstoječe mrtvice se izsušujejo in zaraščajo. Zaradi pomanjkanja sedimenta, kar je delno posledica jezov hidroelektrarn gorvodno v Avstriji ter prej omenjene zmanjšane bočne erozije, ne nastajajo nova prodišča in prodnate brežine, ki oblikujejo pionirske habitate in so izre-

dnega pomena za naravno pomlajevanje poplavnih gozdov. Nenazadnje pa imajo takšni posegi v naravno dinamiko reke posredne posledice tudi za ljudi, kot npr. upad nivoja podtalnice.

NOVA PRILOŽNOST ZA MURO

Leta 2023 se je zaključila največja renaturacija reke Mure do sedaj, ki je potekala v sklopu projekta Natura Mura. Z besedo renaturacija povzemamo aktivnosti ter ukrepe, ki so se izvajali z namenom ponovne vzpostavitve naravnega stanja oz. približka le-tega. Tako je bil glavni cilj obnoviti rečno dinamiko in značilne vodne habitate, posledično pa na primer izboljšati še stanje poplavnih gozdov.

Število mrtvic ob Muri se zmanjšuje. Različni človekovi posegi v reko so neposredno ustavili naravni proces nastajanja le-teh, posredno pa obstoječe mrtvice pospešeno izginjajo zaradi poglabljanja struge in upada podtalne vode. Zato sta se v projektu obnovili dve naravovarstveno izjemno pomembni mrtvici, mrtvica Podkova pri Benici in mrtvica Zaton v Petanjcih. To pomeni, da se je z odstranitvijo mulja in grmovne zarasti podaljšala njuna življenjska doba, saj je sedaj izboljšana njuna omočenost.

Na še ohranjenih delih reke Mure, predvsem ob njenem spodnjem toku, so stranski rokavi značilna struktura reke. Stranski rokavi Mure niso stalne rečne tvorbe, saj po določenem času izgubijo stik z matično reko. Tako nastanejo mrtvice, ki se s časoma zarastejo, medtem pa na drugem mestu nastajajo novi rokavi. Zaradi regulacije reke, rokavi po naravni poti ne morejo več nastajati. Redki, še obstoječi rokavi reke Mure pa so zaradi naplavin in regulacijskih struktur trenutno zamašeni, kar onemogoča njihovo napajane. V projektu Natura Mura so se odprli rokavi Besnica, Lukačeva struga, Alter graba, rokava pri Dokležovju in rokav na območju Srednje Bistrice.

Skupno sta bili obnovljeni 2 mrtvici, izkopanih je bilo 20 posamičnih mlak, na reko je bilo ponovno povezanih 6 rokavov in struga reke je bila renaturirana v skupni dolžini treh kilometrov.

Obnovljena mrtvica Zaton v Petanjcih.
foto: arhiv ZRSVN

Najobsežnejši ukrepi, ki so bili izvedeni na reki Muri, so renaturacije same rečne struge. Do sedaj so bile opravljene na skupno treh kilometrih reke. Ukrepi so se izvedli na območju Sladkega vrha, Konjišča, Petanjcev, Hrastja – Mote, Dokležovja in Mote. Na teh območjih se je odstranilo obrežno zavarovanje, ki se je prestavilo v zaledje. Sedaj ima

Med izvedbo (levo) in po izvedbi (desno) odpiranja rokava Alter graba.

foto: Saša Sobočan, Pomgrad VGP in arhiv ZRSVN

Odpiranje rokava pri Dokležovju.
foto: Saša Sobočan, Pomgrad VGP

reka na teh območjih možnost kontrolirane širitve svoje struge, posledično se tok reke upočasni in se zmanjša globinska erozija. Z vnosom proda v reko se zmanjša poglobljanje struge, kar deloma vpliva na upadanje nivoja podtalne vode v okolici, ki je pomembna kot vir pitne vode. Učinki ukrepa širitve struge zagotavljajo dinamičnost reke in izboljšanje življenjskih prostorov različnih ogroženih živalskih vrst.

V obnovljenih erozijskih stenah Mure so si našle dom breguljke (*Riparia riparia*).
foto: Branko Brečko

VZPODBUDNA PRIHODNOST

Čeprav je izvedba ukrepov na terenu zahtevala precej grobe gradbene posege v občutljivo naravo, je Mura renaturirana območja zelo kmalu vzela za svoje. Tako sta obnovljeni mrtvici polni vode, po stranskih rokavih ponovno teče voda, Mura počasi premika svojo strugo, na eni strani nastajajo strme, na drugi pa prodnate brežine. Prej izravnana, monotona struga je sedaj spet razgibana. Nove življenjske prostore so zelo hitro naselile tudi različne rastlinske in živalske vrste; v mrtvicah doni petje urhov, na sveže odloženem sedimentu poganjajo mladi topoli in vrbe, v erozijskih stenah so si našli dom breguljke in vodomci. Mura je na teh odsekih vnovič živa.

Ponovna vzpostavitev naravne rečne dinamike pa nima pozitivnega vpliva le na zgoraj naštetе vrste, temveč tudi na ljudi. Z vodo napolnjenimi rokavi in mrtvicami lajšamo vpliv in posledice visokih temperatur in suše. S povečanjem razlivnih površin razbremenimo dolvodna območja in tako ublažimo posledice poplav. Z vnosom proda v reko upočasnjujemo poglobljanje struge in upad podtalnice, ki je naš najpomembnejši vir pitne vode. Izvedba tovrstnih široko zastavljenih naravovarstvenih projektov je tako izredno pomembna za ohranjanje biotske pestrosti rečnih ekosistemov, zagotavljanje ekosistemskih storitev za prihodnje generacije, krepitev vezi med različnimi deležniki v prostoru ter ozaveščanje ljudi o pomenu rek. Mura je namreč le ena.

